

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82558,Kurdwanowski-Jan-Stefan.html>
2022-09-30, 21:05

Kurdwanowski Jan Stefan

KURDWANOWSKI Jan Stefan Ligenza (26 XII 1680 Radzanów k. Sandomierza – 21 VI 1780 Lunéville, Francja), żołnierz, matematyk, fizyk. Syn Kazimierza, łowczego Halicza, i Katarzyny z Kurdwanowskich.

Związany z królem Stanisławem Leszczyńskim większość życia spędził w Lunéville we Francji. O życiu K. wiadomo niewiele. Francuski badacz S. Gaber przewertował wszystkie zachowane akta dotyczące ludzi z otoczenia Stanisława Leszczyńskiego, ale znalazł tam tylko skąpe wiadomości. Nie wiadomo nic o wykształceniu K. ani o tym, kiedy wyjechał z Polski i znalazł się przy dworze Leszczyńskiego w Lunéville. Wiadomo natomiast, że był ważną postacią już na dworze królowej Katarzyny Opalińskiej w Chambord. Małżonka K., Zofia Salomea Miłkowska była garderobianą królowej.

Na dworze Leszczyńskiego w Lunéville K. służył w wojsku w stopniu kapitana, ale szybko awansował i wkrótce, w randze podpułkownika, był dowódcą regimentu piechoty niemieckiej marszałka Maurycego Saskiego. Dopiero w X 1751 K. wraz z małżonką wystąpił o naturalizację francuską. Po śmierci Leszczyńskiego K. pozostał w Lunéville. Przeżył aż 100 lat i 6 miesięcy, co w tamtej epoce było wiekiem rekordowym.

K. pasjonował się matematyką i fizyką. Jego pięciostronicowy artykuł *Problèmes sur la lumière*, dotyczący fotometrii, znajduje się w *Histoire de l'Académie royale des sciences* (1732). Wiedząc, że natężenie światła maleje odwrotnie proporcjonalnie do kwadratu odległości od źródła, próbował znaleźć wyrażenia analityczne dla oświetlenia różnych kształtów (np. oświetlenia różnych punktów hiperboli – gdy punktowe źródło światła znajduje się w jej ognisku). Ten artykuł K. wspomina np. R.A. Sapożnikow w książce *Fotometria teoretyczna* (Warszawa 1962).

Pracę z mechaniki *Problème de la chute des corps* K. zamieścił w *Mémoires AN* w Berlinie. W VI 1753 został wybrany na członka zagranicznego tej Akademii.

K. oraz książkę Michał Kazimierz Ogiński (inicjator budowy kanału Niemen–Dniepr, otwartego w 1784) byli jedynymi Polakami – autorami artykułów w *Wielkiej encyklopedii francuskiej* D. Diderota i J. d’Alemberta. Ogiński, który zasłynął jako kompozytor i muzyk, opracował hasło *Harpe* (*Harfa* – tom VIII, s. 56-58), artykuł K. pod tytułem *Pile* (tom XII, s. 618) dotyczył optymalnego sposobu układania stosów z kulistych obiektów. Autor jest tam przedstawiony jako członek AN w Berlinie i korespondent Królewskiej AN w Paryżu (w tamtej epoce korespondenci Królewskiej Akad. Nauk nie mieli jeszcze statusu jej członków). W przypisie do tego artykułu znajduje się wyjaśnienie, że K. przedstawiał swoje rozważania już dużo wcześniej; tymczasem pewien ksiądz matematyk, Abbé Antoine Deidier, popełnił plagiat, zamieszczając je w 1745 w książce *Elemens généraux des principales partie des mathématiques nécessaires à l'artillerie et au génie* bez podania nazwiska autora.

Wiadomo, że K. był poliglotą. Poza polskim znał jeszcze angielski, francuski, niemiecki, hiszpański, włoski, flamandzki, łacinę, grekę i hebrajski. Pozostawił wspaniałą bibliotekę złożoną głównie z dzieł matematycznych w wielu językach.

K. pozostaje w Polsce zupełnie nieznaną. Estreicher (t. 20, s. 385) podając zresztą tylko nazwisko K., bez imion, cytuje jeden jego artykuł (*De la chute des corps*, Berlin 1755), ale daje całkowicie błędny odsyłacz do nazwiska księdza Marcina Eysymonta, autora utworu na ślub (1776) W. Kurdwanowskiego, a więc innego człowieka.

S. Gaber: *Un Polonais de l’entourage de Stanislas, collaborateur à l’Encyclopédie. Jean-Étienne Kurdwanowski (1680–1780)*, „Le Pays Lorrain” 1981, N° 4; tegoż: *Polacy na dworze Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville w latach 1737–1766*, Częstochowa 1998.

Andrzej Kajetan Wróblewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)